

5.2.2024

Lainsäädäntöneuvos Tapio Puurunen

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sopimuspuolten välillä niiden joukkojen asemasta tehdyn sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin sopimuksen mukaisesti perustettujen kansainvälisten sotilasesikuntien asemasta tehdyn pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja niihin liittyviksi laeiksi (HE 90/2023 vp)

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Pohjois-Atlantin sopimuksen sopimuspuolten välillä niiden joukkojen asemasta tehdyn sopimuksen (Nato SOFA) sekä Pohjois-Atlantin sopimuksen mukaisesti perustettujen kansainvälisten sotilasesikuntien asemasta tehdyn pöytäkirjan (Pariisin pöytäkirja). Esityksessä ehdotetaan lisäksi tehtäväksi sopimukseen ja pöytäkirjaan liittymisestä johtuvat muutokset muun ohella ampuma-aselakiin. Sopimuksissa on useita poliisia, Rajavartiolaitosta sekä pelastustoimea koskevia sisäministeriön toimialaan kuuluvia määräyksiä, minkä vuoksi ministeriö on osallistunut hallituksen esityksen valmisteluun.

Sisäministeriön toimialan kannalta merkityksellisiä ovat Nato SOFAn III artiklan määräykset vieraan valtion joukkojen jäsenten maahantuloedellytyksistä, vapautuksista ulkomaalaisten rekisteröintiä ja valvontaa koskevista säännöksistä sekä joukkojen jäsenten ja siviilihenkilöstön jäsenten oleskelusta vastaanottajavaltiossa, kuten myös sopimuksen VI artiklan määräykset joukkojen jäsenten oikeudesta kantaa aseita sekä VII artiklaan sisältyvät määräykset turvallisuuden, järjestyksen ja kurin ylläpidosta sekä lähettäjä- ja vastaanottajavaltion yhteistyöstä rikosten selvittämisessä.

Pariisin pöytäkirjan viittausmääräyksen mukaan Nato SOFAn edellä mainittuja määräyksiä sovelletaan pöytäkirjassa tarkoitettuun esikunnan henkilöstöön.

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt lausuntoa valiokunnan toimialaan liittyen erityisesti rikosoikeudelliseen toimivaltaan ja sen käyttöön liittyvistä kysymyksistä.

Nato SOFAn VII artiklan 10 kappaleessa määrätään turvallisuuden, järjestyksen ja kurin ylläpidosta. Kappaleen a kohdan mukaan pysyvillä sotilasyksiköillä tai muodostelmilla on oikeus pitää yllä turvallisuutta ja järjestystä leireillä, laitoksissa tai muissa paikoissa, jotka ovat niiden hallussa vastaanottajavaltion kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Edelleen kohdan mukaan joukkojen sotilaspoliisi voi ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin taatakseen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen näissä paikoissa. Kappaleen b kohdan mukaan näiden paikkojen ulkopuolella tällaista sotilaspoliisia saa käyttää vain, jos vastaanottajavaltion viranomaisten kanssa on tehty asiaa koskevat järjestelyt, ja vain yhteistyössä näiden viranomaisten kanssa ja vain siinä määrin kuin sotilaspoliisin käyttö on tarpeen kurin ja järjestyksen ylläpitämiseksi joukkojen jäsenten keskuudessa. Turvallisuuden, järjestyksen ja kurin ylläpito Suomen alueella edellyttää yhteistyötä vieraan valtion joukkojen sekä Suomen viranomaisten eli lähinnä Puolustusvoimien, poliisin, Rajavartiolaitoksen ja pelastuslaitosten välillä.

Nato SOFAn määräykset lähettäjävaltion ja vastaanottajavaltion rikosoikeudellisen lainkäyttö- ja kurinpitovallan jaosta sekä rikosasian käsittelystä kuuluvat pääosin oikeusministeriön sekä puolustusministeriön toimialaan. Määräykset liittyvät sisäministeriön toimialalla poliisin ja Rajavartiolaitoksen toimintaan.

Nato SOFAn VII artiklan 5 ja 6 kappaleessa määrätään lähettäjä- ja vastaanottajavaltion yhteistyöstä rikosten selvittämisessä. Määräysten soveltamisala kattaa rikosasian käsittelyn esitutkinnasta alkaen, eikä soveltamisalaan kuulu rikosten ennalta estäminen. Sisäministeriön hallinnonalalta poliisi ja Rajavartiolaitos ovat sopimuksessa tarkoitettuja sotilasviranomaisia ja Suomessa esitutkintaviranomaisia. Poliisilain (827/2011) 1 §:n 3 momentin mukaan rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa (805/2011), rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa (806/2011) ja poliisihallinnon tehtävien järjestämisestä poliisin hallinnosta annetussa laissa (110/1992). Rajavartiolaitoksen tehtävistä ja toimivaltuuksista rikostorjunnassa säädetään lisäksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018).

Artiklan 5 kappaleen a kohdan mukaan vastaanottaja- ja lähettäjävaltion viranomaiset auttavat toisiaan joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsenen tai näiden huollettavien pidättämisessä vastaanottajavaltion alueella ja heidän toimittamisessaan sille viranomaiselle, jonka on määrä harjoittaa tuomiovaltaa edellä olevien määräysten mukaisesti. Artiklan 5 kappaleen b kohdassa määrätään vastaanottajavaltion viranomaisten velvollisuudesta ilmoittaa viipymättä lähettäjävaltion sotilasviranomaisille, jos joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsen tai näiden huollettava on pidätetty. Artiklan 5 kappaleen c kohdan mukaan, jos syytettävä joukkojen tai siviilihenkilöstön jäsen, jonka osalta vastaanottajavaltion on määrä harjoittaa tuomiovaltaansa, on lähettäjävaltion huostassa, pitää lähettäjävaltio häntä huostassaan, kunnes vastaanottajavaltio on asettanut hänet syytteeseen. Artiklan 6 kappaleen a kohdan mukaan vastaanottaja- ja lähettäjävaltion viranomaiset auttavat toisiaan tarvittavien rikoksia koskevien tutkimusten suorittamisessa ja todistusaineiston keräämisessä ja hankinnassa, mukaan lukien rikokseen liittyvien esineiden takavarikoiminen ja soveltuviissa tapauksissa niiden luovuttaminen. Artiklan 6 kappaleen b kohdan mukaan sopimuspuolten viranomaiset ilmoittavat toisilleen kaikkien sellaisten tapausten käsittelystä, joissa niillä on rinnakkainen oikeus käyttää tuomiovaltaa.

Esityksessä on selostettu, minkä lainsäädännön mukaan edellä mainitut velvoitteet toteutettaisiin ja mitä täydentäviä kansallisia säännöksiä olisi tarpeen ottaa sopimuksen voimaansaattamislakiin. Sisäministeriö kiinnittää huomiota hallituksen esityksessäkin todettuun seikkaan siitä, että yleisluonteisuutensa ja tulkinnanvaraisuutensa vuoksi 5 ja 6 kappaleen määräykset saattavat tulevaisuudessa edellyttää nyt esitettyä pidemmälle menevää täydentävää kansallista sääntelyä.

Valiokunta on pyytänyt kirjallista lausuntoa Poliisihallitukselta, joka on lausunut määräysten merkityksestä ja toimeenpanosta poliisin toiminnan kannalta. Sisäministeriöllä ei ole huomautettavaa Poliisihallituksen lausuntoon.